

Finnmárkku regionála girjerádjoplána 2025-2037

Finnmark fylkeskommune
Finnmárkku fylkkagielda
Finnmarkun fylkinkomuuni

Sisdoallu

Ovdasátni	3
Álggahus regionála girjerádjoplánii	4
Finnmárkku girjerájut	5
Láidestusat girjerádjosuorgái	8
Girjeráju golbma doaimma	10
Girjeráju rolla arenan - deaivvadanbáiki almmolaš lanjas	10
Girjeráju rolla kultuvrra oassádallin	10
Girjeráju rolla máhtolašvuoda oassádallin	11
Finnmárkku girjerájuid stáhtus ja hástalusgovva	13
Doaivvaágumuš: Buorit girjerájut leat mielde dagaheamen buori eallima Finnmárkkus	15
Mihttomearit ja strategijat	18
MIHTTOMEARRI 1: Finnmárkku girjerájuin leat buorit rámmaeavttut	18
MIHTTOMEARRI 2: Finnmárkku girjerájut leat buorit báikkálaš deaivvadanbáikkít	19
MIHTTOMEARRI 3: Finnmárkku girjerájut gaskkustit máhtu ja oahppama	19
MIHTTOMEARRI 4: Finnmárkku girjerájut gaskkustit kultuvrra ja girjjálašvuoda	20
Girjerádjoplána čuovvoleapmi	20

Ovdasátni

Dát lea vuosttaš regionála plána Finnmárkku girjerájuid várás, ja mii illudat ovtasbargat Finnmárkku girjerájuiguin ja earáiguin geat ángiruššet Finnmárkku girjerájuid ovdii.

“Buorit girjerájut leat mielde dagaheamen buori eallima Finnmárkkus” lea plána višuvdna. Dan mii háliidit olahit, go duohtandahkat plána mihttomeriid ja strategiijaid. Plána vuolggasadji lea girjeráju máŋga rolla, arenan ja deaivvadanbáikin, kultuvrra oassádallin ja máhtolašvuođa oassádallin.

Mu sávaldat lea ahte Finnmárkkus álo galgá leat lohkki álbmot, gos ássit dustet jienádit oaiviliiddiset ja árvvusatnet daid geat leat sierramielalaččat. Duohtavuohta- ja soabadanraporta čujuha kulturásahusaid mearkkašahti rollii soabadanbarggus. Justa dás lea Finnmárkku girjerájuin erenoamáš rolla mii lea mielde dagaheamen buresdoaimmi demokratija.

Buot gielddat ja suohkanat leat iešguđetláganat, danne ii galgga oktage girjerádju leat áibbas seammalágan go nubbi. Liikká sáhttet buot Finnmárkku ássit vuordit áibbas ovttalágan fáladagaid ja ovtaárvosaš vejolašvuođa geavahit daid seamma gálduid. Dán pláνας lea čielga hástalus: ahte gielddat ja suohkanat fertejit ieža mearridit maid sii háliidit bargat girjerádjobálvalusain iežaset ássiide.

Sávan lihku girjerádjoplána atnuiváldimii boahttevaš 12 jagi.

Hans-Jacob Bønå
Fylkkasátnejođiheaddji

Álggahus regionála girjerádjoplánii

Girjerájut definerejuvvojit norgga servodaga ja Finnmárkku báikegottiid geađgejuolgin. Girjerájut leat mielde huksemin lohkan-kultuvrra mánáid, nuoraid ja rávisolbmuid gaskkas. Girjerájut addet ássiide nuvttá vejolašvuoda háhkat dieđuid, vejolašvuodaid kultuvrra vásihit ja leat almmolaš ja fáttmasteaddji deaivvadanbáikkit sagastallamii ja digaštallamii olles álbmoga várás. Girjerájut leat mielde ovddideamen báikegottiid ja demokratiija. Buorit girjerájut dagahit buori eallima Finnmárkkus!

Regionála girjerádjoplána ulbmil lea vuodđuduvvon álbmotgirjerádjoláhkii mii definere girjerájuid rolla viidát: Girjerájut galget ovddidit diehtujuohkima, oahpu ja eará kultuvrralaš doaimmaid, gaskkustit girjjiid ja eará mediaid nuvttá, ja leat oassin almmolaš lanjas, sorjjasmeahtun deaivvadanbáikin ja arenan almmolaš ságastallamiidda ja digaštallamiidda.

Plána lea ráhkaduvvon regionálaplánan plána- ja huksenlága vuodul. Plána stivre almmolaš girjerádjopolitiikka Finnmárkkus ja váikkuha gielddaid ja stáhta pláne-miidda ja doaimmaide guovllus.

Finnmárkku dilálašvuota válddahuvvo Finnmárkku fylkkagiella ovddidanplána máhttovuodus, ja dát máhttu lea maid eaktun dán plánas. Dasa lassin ráhkaduvvui sierra máhttovuoddu mii galgá leat vuodđun girjerádjoplána guorahallamiid ja hástalusaid defineremii. Máhttovuoddu sisttisoallá girjjálašvuodalisttu gáldočujuhusaiguin plána gávdnosiidda.

Regionála girjerádjoplána galgá čuovvuvvot guovttejahkásaš doaimmaprográmain mas čilgejuvvojit konkrehta doaimmabijut ja geas lea ovddasvástádus čađaheamis. Buot girjerádjoaiggádat, ja sihke gielddat, fylkkagiella ja stáhta, fertejit váldit badjelasaset doaimmaid ja ovddasvástádusa olahit mihtomeriid.

Finnmárkku girjerájut

Finnmárkku girjerádjosuorgi fáttmasta gielddaid álbmotgirjerájuid, skuvlagirjerájuid, girjebussiid, fága- ja dutkangirjerájuid, fylkkagirjeráju ja Sámedikki girjeráju.

Álbmotgirjerájut / gielddaid álbmotgirjerájut ja vuodđoskuvllagirjerájut

Finnmárkku buot 18 gielddain gávdno álbmotgirjerádju. Gielddain lea ovddasvástáduš vuodđoskuvlla skuvlagirjerájuid eaiggátvuodas ja doaimmas. Fylkka girjebusse, maid Unjárgga ja Deanu gielddat eaiggádit, oassálastá gielddaidgaskasaš ja riikkaidgaskasaš ovttasbargui.

Finnmárkku fylkkagirjerádju

Fylkkagirjerádju lea oassi Finnmarkku fylkkagiellad ja áimmahušša regionála girjerádjodoaimmaid ja regionála girjerádjoovddideami. Finnmarkku fylkkagirjerádju álggaha ja oktiordne oktasaš ovddidanprošeavttaid girjerádjosuorggis.

Finnmarkku fylkkagirjerájus lea nationála ovddasvástáduš suoma girjerádjobálvalusas ja doaimmaha bálvalusa *Finnmarkku girjerádju*, mii lea báikkálašhistorjjálaš čoakkáldat mas leat girjjálašvuohka, govat ja priváhtaarkiivvat Finnmarkkus ja davvi-guovlluin. Dasa lassin gaskkusta Finnmarkku fylkkagirjerádju kvena/norgga-suoma girjjálašvuoda Kvena girjerádjobálvalusa bokte. Fylkkagirjerádju lágida Finnmarkku riikkaidgaskasaš girjjálašvuodafestivála (Finnlitt).

Fylkkagiella addá doaibmadoarjaga Máttá-Várjjaga girjeráju ruošša girjerádjobálvalussii ja Deanu/Unjárgga girjebusse doaimmaide. Ruošša girjerádjobálvalus sihkkarastá buot Finnmarkku ássiide vejolašvuoda beassat lohkat Ruošša girjjálašvuoda girjerájuin. Máttá-Várjjaga girjerádju fállá luoikat vuorkkaid Finnmarkku girjerájuide. Bálvalusdoaimmaide gullet maiddá diehtajuohkin ja čuvgehusbálvalusat, rávven ja áššáiiguoskevaš gaskkusteapmi. Girjebusse buktá sáme- ja dárogiel girjjálašvuoda ássiide doppe gos sii orrot, ja vuodjá Deanu, Unjárgga ja Máttá-Várjjaga gielddain ja Ohcejoga gielddas Suomas. Deanu giella ja Unjárgga giella eaiggádit girjebusse.

Skuvlagirjerájut joatkkaskuvllain

Fylkkagiella eaiggádušša ja jođiha joatkkaskuvllaid girjerájuid. Stáhta Oahpahusdirektoráhta bokte eaiggádušša ja doaimmaha skuvlagirjerájuid daid guovtti sámi joatkkaskuvllain Finnmarkkus. Joatkkaskuvllaid skuvlagirjerádjobargit ovttasbarget Finnmarkku skuvlagirjerádjobargiid fágaforumis.

Vuodđogeavaheaddjit leat juohke joatkkaskuvlla oahppit ja bargit. Dasa lassin lea viiddis ovttasbargu neahttaskuvlla ja rávisolbmuidoahpahusa hárrái. Skuvlagirjerádjosat leat pedagogalaš resurssat Finnmarkku ohppiide oahpahasas.

Sámedikki girjerádju

Sámedikki girjerájus lea Norgga stuorámuš girječoakkáldat ja eará ávdnasat sáme-giellaide ja sámiid dilálašvuodaid birra. Girjerádju lea sámi girjjálašvuoda ja sámi girjerádjobálvalusa gelbbolašvuodaguovddáš, ja Sámedikki politihkkariid ja bargiid

hálddašangirjerádju. Čoakkáldat lea eará girjerájuid ja ovttaskas luoikkaheddjiid olámuttus ja oahpis.

Fága- ja dutkangirjerádju

UiT Norgga árktalaš universitehtas lea campusgirjerádju Hámmárfeasttas ja Álttás. Universitehttagirjeráju váldobargu lea doarjut UiT dutkama, oahpahusa ja gaskkusteami. Váldogeavaheaddjit leat UiT studeanttat ja bargit, muhto buohkat sáhttet luoikkahit girjerájuid čoakkáldagain.

Sámi allaskuvlla girjerádju lea Guovdageainnu almmolaš fága- ja dutkangirjerádju bargiide ja studeanttaide, ja das leat šiehtadusat Sámi Allaskuvlla bokte eará oahppogirjerájuiguin ja álbmotgirjerájuiguin, mas ulbmil lea lávdadit oahpahusa.

Nationálagirjerádju

Nationálagirjerádju lea stáhta ovddidanorgána girjerádjosuorggis ja galgá váikkuhit nationála girjerádjopolitihka hábmemii ja čađaheapmái álbmot- ja fágagirjerájuid ovddas. Nationálagirjerájus lea fágalaš ovddasvástádus nationála girjerádjostrategiijas.

Nationálagirjerádju galgá leat mielde ovddideamen ja nannemin girjerájuid aktiivvalaš ja áigeguovdilis servodatásahussan bálvalusovddideami bokte ja gulahallamiin Norgga álbmot- ja fágagirjerájuiguin. Nationálagirjerádju hálddaša prošeaktaruđaid girjerájusovddideapmái, girjerádjostatistikaid čohkkema Kostrai, diehtujuohkinbarggu Nationálagirjeráju bálvalusaid birra ja bibliotekutvikling.no doaimmaheami.

Norsk bibliotekforening Nord – NBF nord (Norgga girjerádjosearvi Davvi)

Norgga girjerádjosearvi lea beroštusorganisašuvdna mii bargá ovddidit máhtu girjerájuid doaimmaid birra servodagas ja ovddidit girjerájuid áššiid. NBF davvi bargá erenoamážit girjerádjoáššiin Nordlánddas, Romssas ja Finnmárkkus.

Sámegiella ja kvena-/norggasuomagiella girjerádjosiin

Finnmárkkus lea stuora sámi ja kvena/norggasuopmelaš álbmot. Sápmelaččat leat álgoálbmot ja kvenat/norggasuopmelaččat leat nationála minorigearta. Finnmárku lea dat fylka mas leat eanemus gielddat sámegielaide hálddašanguovllus, ja gullá ollislaččat sámegielaide hálddašanguovlui. Fylkkagirjerádju hálddaša Sámedikki guovt-tegielatvuodadoarjaga sámegielat doaimmaide Finnmárkku álbmotgirjerájuin ja eará doaimbajuide.

Girjerádjosuorggis leat sierra struktuvrrat sámi ja kvena/norggasuoma girjjálašvuoda gaskkusteapmái, nu go kvena girjerádjobálvalus ja sámi girjerádjobálvalus.

Girjerájut maiddá ovttasbarget iešguđet oassádalliiguin, dávjá riikkaidgaskasaččat, sihke sámi ja kvena/norggasuoma giellaguovlluin.

Duohtavuoda- ja soabadankommišuvdna ovddidii raporttas 2023:s, ja čujuha ahte kulturásahusain sáhtta leat mearkkašahti rolla soabadanbarggus. Girjerájut - sin viiddis rollan deaivvadanbáikin ja diehto- ja gaskkustanasahussan - sáhttet mearkkašahti ovddasvástádusa váldit soabadanbarggus Finnmárkkus. Buorre ovttas-

bargu Sámedikki girjeráju, Fylkkagirjeráju ja Finnmárkku girjerájuid gaskal sáhtta váikkuhit dasa ahte beroštupmi sámi girjjálašvuhtii ja kultuvrii lassána oktasaš prošeavttaid ja doaimmaid ovddideami bokte.

Riikkaidgaskasaš girjerádjoovttasbargu

Finnmárkku girjerájuin lea guhkes árbevierru ovttasbargat rastá rájáid davvin. Finnmárkku girjerájut ledje bálggesčuollit Barentsovttasbarggus ja lei dehálaš oassi “folk til folk”-ovttasbarggus (“álbmogis álbmogii”).

Finnmárkku fylkkagirjerádju lea guhkit áiggi ovttasbargan guvllolaš oassádalliiguin Suoma ja Ruošša bealde. Girjerádjoovttasbargu ovttasbargoguimmiiguin Suomas galgá nannejuvvot plánaáigodagas, addin dihtii buoret fálaldaga Finnmárkkus, erenoamážit kvena/norggasuoma girjjálašvuođa olis.

Mánát ja nuorat

Mánnávuođas olmmoš oahppá ja hukse vuđolaš lohkanmáhttu.

Danin lea ge deatalaš vuoruhit skuvlagirjerájuid vuodđoskuvllas ja joatkkaskuvllas vai nanne mánáid ja nuoraid lohkanmáhtu ja lohkanhálu ráđđehusa lohkanhálosstrategiija 2024 olis. Skuvllat ja girjerájut sáhttet ovttas hukset lohkan kultuvrra ja oahpahit mánáid ja nuoraid šaddat kritihkalaš lohkkii.

Álbmotgirjerájuin leat návccat oččodit lohkki ja čuvgehuvvon álbmoga, ja dain galget leat áigeguovdilis fálaldagat ja bálvalusat mánáide ja nuoraide. Kritihkalaš lohkkii máhttet gávdnat iešguđetlágan gálduid ja čuvget ášši mánggaid bealis, ja máhttet lohkat iešguđet sihke guhkkodaga ja čikŋodaga teavsttaid. Álbmotgirjerájut sáhttet veahkehit hukset lohkan kultuvrra, ja hárjehit lohkkiiid leat kritihkalaččat.

Fylkkagirjeráju bálvalusat gielddaide galget maid čájehit mánáid ja nuoraid vuoruheami. Oktiiordnet geasselohkankampánja «Sommerles» lea okta ovdamearka.

Fylkkagirjerádju veahkeha Kultuvrralaš Skuvlalávkkka (den kulturelle skolesekken (DKS)) girjjálašvuođaprográmmain Finnmárkkus. Finnmárkku riikkaidgaskasaš girjjálašvuođa festiválas (Finnlitt) lea sierra prográmma mánáide ja nuoraide mii galgá movttiidahttit sin viššalit geavahit girjjálašvuođa.

Mánnávuođas olmmoš maddái searvevuođas hábme vuđolaš sosiála máhttu, ja lea dehálaš ahte gávdnojit buorit báikkálaš arenat gos dát sáhtta dáhpuhuvat.

Digitála ovdáneapmi girjerájuin

Digitála ovdáneapmi váikkuha girjerádjobálvalusaid ja -fálaldagaid ovddideapmái. Olu dáhpuhuvvá, maddái riikkadásis. Digitála ovdáneapmi lea sihke gaskaoapmi buoret gaskkusteapmái ja dárbbalaš sihkarastit ovttadássásaš vejolašvuođa olles fylkkas ávkkástallat girjerádjo fálaldagain. Digitála perspektiiva lea čađamanni ja gusto sihke infrastrukture, gelbbolašvuhtii, bálvalusaide ja girjerádjo plána sisdollui.

Láidestusat girjerádjosuorgái

Láhkamearrádusat Álbmotgirjerádjoláhka

Álbmotgirjerádjoláhka čilge gielddaid, fylkkagielddaid ja stáhta bargamušaid. Gielddat leat lága mielde geatnegahttojuvvon fállat álbmotgirjerádjobálvalusa.

Álbmotgirjerájut galget álbmotgirjerádjolága vuodul ovddidit čuvgehusa, oahpu ja eará kultuvrralaš doaimmaid, aktiivvalaš gaskkusteami bokte ja fállamis girjjiid ja eará mediaid nuvtá geavahussii buohkaide geat orrot riikkas. Álbmotgirjerájut galget leat sorjjasmeahtun deaivvadanbáikin ja almmolaš ságastallama ja digaštallama arenan.

Juohke girjerádju galgá deattuhit kvalitehta, mánggabealatvuoda ja áigeovuodilvuoda fálddagainis mánáide ja rávisolbmuide. Girjerájuid sisdoallu ja bálvalusat galget almmuhuvvot. Álbmotgirjerájut leat oassin riikkagottálaš girjerádjuvuogádagas.

Álbmotgirjerádjolága mielde fylkkagielddat galget fuolahit regionála girjerádjoaimmaid ja regionála girjerádjoovddideami, rávvet báikkálaš eiseválddiid, addit girjerádjofágalaš bagadallama ja veahki, ja lágidit čoahkkimiid ja kurssaid girjerádjočažaldagaid birra.

Stáhtas lea álbmotgirjerádjosa lága vuodul ovddasvástádus dakkár bargguin mat lunddolaččat eai gula ovttaskas gieldda ovddasvástádussuorgái, dahje main lea erenoamáš mearkkašupmi nationála girjerádjuvuogádaga bisuheapmái.

Vuodđoskuvlaoahpahusa ja joatkkaskuvlaoahpahusa láhka (oahpahusláhka)

Oahpahusláhka čilge gielddaid ja fylkkagielddaid barggu das «ahte mánát, nuorat ja rávisolbmot ožžot buori oahpahusa buori birrasis». Oahpahusláhka dadjá ahte «oahppiin galgá leat vejolašvuolta beassat skuvlagirjerádjuin».

Mihttomearit, strategiijat ja plánat

Nationála vuordámušat regionála ja gielddalaš plánemii leat vuodđun plánemii ja ovddideapmái, ja leat mánga Stuoradiggedieđáhusa ja NAČ (Norgga almmolaš čielggadusat) mat sisttisdollet nationála girjerádjopolitihka ja mat leat áššáiguoskevaččat ja láidsteaddjin Finnmárkku girjerájuide.

ON guoddevašvuoda mihttomearit

ON guoddevašvuoda mihttomearit leat dehálačča báikkálaš ovddideapmái ja dat lea láidsteaddjin buot Norgga plánemiidda. Girjerájut sáhttet leat dehálaš huksen-geađggit ON guoddevašvuoda mihttomeriid ollašuhhtimis. Mii čujuhat guoskevaš guoddevašvuoda mihttomeriide go ovdanbuktit juohke mihttomeari plánas.

Fágat ja oahppoplánat skuvllas

Skuvlagirjerájut dorjot fága- ja oahppoplánaid dan láchkai ahte fáallet resurssaid

čiekŋalisoahppamii, oahpahit diehtujuohkinmáhtus ja gáldokritihkas, veahkehit eallimis birget, dorjot fágaidgaskasaš fáttáid, ja hukset oktavuoda oahpaheddjiiguin ja skuvlajođiheddjiiguin.

Nationála girjerádjostrategiija ja viiddiduvvon nationála girjerádjostrategiija

Jagi 2025 rádjai gusto Nationála girjerádjostrategiija, “Nasjonal bibliotekstrategi 2020-2023 - Rom for demokrati og dannelse”, mii lea láidesteaddjin leamaš regionála girjerádjostrategiija. Ráđđehus háliidii leat mielde ovddideamen girjerájuid oinnolaš ášahussan gielddain, skuvllain ja oahppoásahusain. Ulbmil lei ahte girjerájut galge olahit ođđa geavaheddjiid girjjálašvuodain ja lohkamiin, láchit dili máhttogaskkusteapmái ja ahte girjerájuid digitála čoakkáldagat galge lassánit.

Viiddiduvvon nationála girjerádjostrategiija - gitta 2025 rádjai joatká áŋgiruššamiid ja dan ferte geahččat oktan ráđđehusa lohkanhálostrategiijain, man ulbmil lea buoridit lohkanhálu ja hukset buori lohkan kultuvrra.

“Sammen om lesing” - Lohkanhálostrategiija 2024-2030

Norgga mánáid ja nuoraid lohkanhállu ja lohkanmáhttu lea njiedjan. Dan soju háliida ráđđehus jorggihit. Lohkanhálostrategiija olis girjerájuin lea guovddáš rolla mánáid ja nuoraid lohkanhálu ja -máhtu ovddideamis. Sii galget fállat máŋggabealálaš girjjálašvuoda, nannet girjjálašvuoda gaskkusteami, ja ovttasbargat skuvllaiguin nanu lohkan kultuvrra huksemis.

Ekstremisma eastadeapmi - oadjebasvuolta, luohhtámuš, ovttasbargu ja demokrátalaš vuosteháku

Girjerájut leat mielde ovddideamen demokrátalaš vuostehágu álbmogis ja nannemin searvama demokratiijii ja olmmošvuoigatvuodaide. Demokrátalaš máhttu mearkkaša searvat ja máhttit jienádit oaiviliiddiset. Girjerájuid rolla fáttmasteaddji arenan oahppamii, ságastallamiidda ja digaštallamiidda, gos maiddá lea sadji soahpameahtunvuhtii, deattuhuvvo.

Doaimaplána sápmelaččaid cielaheami ja vealaheami vuostá 2025-2030 lea oassin ráđđehusa barggus nannet ja ođasmahttit áŋgiruššama rasisma, cielaheami ja vealaheami vuostá, mii dáhpáhuvvá čearddalašvuoda ja oskku geažil.

Duohtavuolta ja soabadeapmi – vuodđu čielggadit dáruiduhttinpolitihka ja vearivuođa sápmelaččaid, kvenaid/norggasuopmelaččaid ja vuovdesuopmelaččaid vuostá.

Regionála šiehtadus Davvi-Norgga kulturšiehtadus

Nordlándda, Romssa ja Finnmárkku fylkkagiieldat leat jagi 1991 rájes ovttasbargan oktasaš áŋgiruššamis kultuvrra ektui. Davvi-Norgga kulturšiehtadus lea guovddáš gaskaoapmi ovttasbargui ja oktasaš mihttomeriide sihke kulturpolitihkkii ja kulturreallima ovddideapmái davvin, mii guoská maid girjerájuid.

Girjeráju golbma doaimma

Girjeráju rolla arenan - deaivvadanbáiki almmolaš lanjas

Maŋná go Álbmotgirjerádjolahka ođasmahttui 2014:s, de čielggaduvvui ahte girjerájut leat oassin almmolaš lanjas, sorjjasmeahttun deaivvadanbáikin ja almmolaš ságastallama ja digaštallama arenan. Báiki gos buot stáhtalahtuin lea vuoigatvuohta searvat oaivillonohallamii. Ealas girjerádju sáhhtá leat deaivvadanbáikin mii boktá beroštumi, ja mii addá ássiide vejolašvuođa searvat ja ovddidit iešguđetlágan oai-viliid oktasaš čoahkkimiin ja digaštallamiin. Almmolaš báiki, gos ássit besset gávnnadit ja ovtastallat, sáhhtá hehttet iešguđetlágan hástalusaid nugo polariserema ja sosiála sierraneami.

Girjerádju lea maid báiki gos beare leat. Vuogas deaivvadanbáiki buohkaid várás, gos eai gávdno geatnegasvuođat.

Finnmárkkus girjerájuin lea stuorra potenciála doaibmat deaivvadanbáikin. Lea stuorra dárbu nannet searvevuođa, ovttaiduhhtima dihte, ja nuoraide ja vuorasolbmuide. Girjerájuid lanjat ja hábmen fertejit buorebut heivehuvvot báikkálaš dilálašvuođaide.

Jus girjerádju galgá doaibmat deaivvadanbáikin, de dat eaktuda buori fysalaš beasatlašvuođa ja geavaheaddjái heivehuvvon rahpanáiggi, ja vel máŋggalágan bálvalusa maid girjeráju geavaheaddjit atnet. Go girjerádju lea oidnosis servodagas, de dat váikkuha positiivvalaččat báikegotti ovdáneapmái ja sáhhtá leat deatalaš arenan ássiide. Sáhhtá leat givrodahkan báikegoddái jus girjerádju biddjojuvvo oktii eará doaimmaiguin.

Girjeráju rolla kultuvrra oassádallin

Kultuvra lea bajitdási ja máŋggabealat doaba mii fátmasta kulturfálaldagaid, iešguđetlágan jurdagiid ja eallinvugiid ja oktasaš árvvuid ovddideami. Girjerádju lea oassin juohke báikegotti kultuvrralaš infrastruktuvrras. Girjerájut leat sihke arenan kultureallimii, ja oassádalli mii gaskkusta, fievrriid ja ovddida kultuvrralaš eallinvugiid ja árvvuid.

Finnmárkkus lea girjás historjá ja kultuvra. Gielalaš girjáivuohta ja minortehtagielat sámeagiella ja kvenagiella/norggasuomagiella leat erenoamážat Finnmarkkus, ja danin lea dehálaš ahte dat bohtet oidnosii girjjálašvuođa- ja kulturgaskkusteamis. Girjerájut gaskkustit maiddási girjjálašvuođa mii doalvu olgomáilmmi Finnmarkkui. Dasa lassin leat Finnmarkkus maid ođđaset máŋggakultuvrralaš ássit, ja máŋgga iešguđetlágán nationalitehta ássit.

Finnmárkkus girjerádjofálaldat galgá dávistit báikkálaš kultur- ja servodateallimii, gos lea viiddis girjjálašvuohta ja bálvalusat mat leat vuodđuduvvon riikkaidgaska-saš, nationála ja báikkálaš dárbbuide.

Girjeráju rolla máhtolašvuoda oassádallin

Norgga girjerájut leat doaimman oahpahusásahussan lagabui 200 jagi. Máhtto-gaskkusteapmi sisttisdoallá olu iešguđetlágan fáaldagaid ja bálvalusaid, ja dehálaš bealli lea oččodit buori lohkanmáhtu. Dál viđadas buot 15 jahkásaččain sáhttet gillát váttisvuodaid alit oahpus ja fidnoeallimis heajos lohkanmáhtu geažil. Dákkár logut, ja dat duohtavuohta ahte sihke rávisolbmot ja nuorat Norggas lohket uhcit dál go ovdal, leat oassin duogážis manne lea almmuhuvvon ođđa nationála lohkanhálostrategiija. Doaimbajut fertejit čuovvuvvot girjerájuin.

Suoma dutkamušas gávdne oktavuoda astoáiggelohkama ja buori lohkanáddejumi gaskkas. Buorre lohkanmáhttu ii leat dehálaš dušše mánáidskuvllas, muhto dat váikkuha maiddái eallinárvui manjit áigge, ovdamearkka dihte bohtosiidda skuvllas, alit oahpus, bargoeallimis ja servodagas muđui.

Vuođđoskuvlla ja joatkkaskuvlla skuvlagirjerádju leat deataleamos girjerádjobálvalusat mánáid ja nuoraid lohkanhálu ja lohkanmáhtu oččodeapmái. Dat leat integrerejuvnon oassi skuvlla pedagogalaš doaimmas ja doppe dovdet boahttevaš studeanttat ja bargiid gelbbolašvuodagáibádusaid. Skuvlagirjerádjubargi dovdá ođđaseamos girjjálašvuoda ja girjjálašvuoda gaskkusteami, relevánta digitála ressursaid, gáldokritihka ja gáldočujuhusaid.

Girjerádjus sáhttá láchit dili sihke formálalaš ja eahpeformálalaš eallinagi oahppamii. Lea dárbu ahte eambbosat ožžot vejolašvuoda gazzat oahpu doppe gos orrot. Dat gáibida ahte álbmotgirjerájut ja universitehta- ja allaskuvlagirjerájut čuovvolit eanet lávdaduvvon studeanttaid. Álbmotgirjerádjus sáhttá dás doaimmat gieldda fágagirjerádjun.

Ii goassige ovdal leat nu ollu informašuvdna leamaš olámuttos go dál. Lea gáibi-dahtti ássiide dádjadit ja gávdnat dieđuid masa sáhttet luohit. Girjerájut leat dán olis dehálaš áššedovdit ja diehtujuohkingelbbolašvuođa gaskkusteaddjit.

Digitála máhttu lea šaddan dárbbalaš jus áigu servodagas searvat, ja vuoigatvuodaidis olahit. Digitaliserendirektoráhtta (Digdir) merošta ahte viđadas ássiin sáhtta leat rašši almmolaš digitála bálvalusaid geavaheamis. Girjerájut sáhttet oktan eará almmolaš bálvalusaiguin eastadit ahte sii šaddet olggobeallai.

Girjerádju galgá sáhttit fállat dieđuid ja bagadallama áššáiguoskevaš servodatdieđuid gávdnamis, sihke heahte- ja gearggusvuodadilis ja muđui. Diehtogaskkusteamis lea maid báikkálaš dieđus sáhka, nugo báikkálaš historijjá ja eará báikkálaš dieđuid gaskkusteapmi.

Girjerájuid dutkan ja daid árvu

Girjerádju lea dakkár maid Norgga álbmot háliida. Iskkademiin oažžu girjerádju alla árvvu ja oažžu alla duhtavašvuođaárvvuid. Norgga doavttergráda dutkosis loahppaboáđus lea ahte girjerádjobargu gánnáha: juohke investerejuvnon ruvnno ovddas addet almmolaš girjerádjobálvalusat servodatlaš ávkki mii máksá njeallje ruvnno ruovttoluotta.

Dánmárkkus lea alla máksindáhtolašvuohka ja almmolaš seastin lea ain stuorát. Dánskalaččat leat mielas addit 4 miljovna ruvnno girjerájuide, ja árvoštallet ahte 2 miljovna lea astoáigelohkama árvu. Iskkadeapmi čájehii maiddá ahte digitála nuppástuhttin buvttihii sihke priváhta ja almmolaš seastimiid gitta 200 miljovna rádjai!

Englánddas čájeha Suffolk-girjerájuid guorahallan ahte juohke punda ovddas mii investerejuvvo, ráhkaduvvo guhtta punda sosiála árvu. Iskkadeapmi čájeha maiddá ahte girjerájut seastte oktiibuot 542 000 ruvnnuin jahkái dearvašvuođabálvalusaide.

Finnmárkku girjerájuid stáhtus ja hástalusgovva

Norgga álbmot lea hui duhtavaš álbmotgirjerájuiguin. Girjerájuid geavahit olbmot buot agiin ja buot servodatsurggiin, ja álbmogis lea stuorra luohttámuš daidda.

Finnmárkkus leat unnit aktiivvalaš luoikkaheaddjit ja unnit galledeaddjit juohke ássi nammii go riikka gaskamearri. Maŋimuš 20 jagis leat girjerádjoovttadagat, girjerádjobargit ja bušeahtta mediaoastimiidda njiedjan, rahpanáiggit oaniduvvon, ja dušše moadde lanja leat ođasmahttojuvvon maŋŋil 2014. Eanaš gielddaid girjerájut leat gitta lávvordagaid ja dušše moadde girjeráju leat olámuttos olggobeale kantuvrraáiggi. Ollu girjerájuin lea fuones sajusteapmi báikegottiin.

Gávccis 18 gielddas leat vuollel 100% virggit álbmotgirjerájus. Unnán vuodđoskuvllain leat oppanassiige virgeresurssat skuvlagirjerájuide. Eanaš gielddain ii gávdno girjerádjofágalaš biras.

Finnmárkku girjerájut dovddahit sihke dáhtu ja sávaldaga addit álbmogii buori girjerádjofálaldaga, muhto leat vátna resurssat. Dát mielddisbukta ahte girjerájut eai leat nu olámuttus go bargit háliidit. Unnán gielddain leat sierra girjerádjoplánat, muhto muhtin gielddain lea girjerádju čilgejuvvon oassin bajitdási plánas. Eanaš girjerájut eai leat čielgasit definerejuvvon gielddaid plánabuktosiin. Dat addá dakkár gova ahte lea unnán dihtomielalášvuohta girjerájuid rolla birra girjerádjoeaiggádiid bealis.

Luoikkaheamit Finnmárkku leat unnibut go muđui riikkas. Álbmotgirjerádjoláhka vuodđuda luoikkahanovttasbarggu Norgga girjerájuid gaskkas, gos girjerájut fáallet eará girjerájuid luoikkaheaddjiide geavahit iežaset čoakkáldagaid.

Lulli-Norggas leat sierra fievrridanortnegat gaskal girjerájuid, mat jođihuvvojit ja ruhtaduvvojit ovttas fylkkagiellaiguin ja gielddaiguin. Vástideaddji fievrridanortnet ii gávdno Davvi-Norggas. Danne fertejit Davvi-Norgga girjerájut máksit divada juohke dokumeantta ovddas maid luoikkahit gáiddus. Dat lea ekonomalaččat unnán einnostahtti.

Mátta-Norgga fievrridanortnega váikkuhus lea ahte girjjit maid galgá luoikkahit máddin, ádjánit guhká joavdat davás. Girjjiid sirdin fievrridanortnegis eará fievrideaddjái dagaha ahte luoikkaheaddjit davvin šaddet vuordit ollu guhkit girjjiid go luoikkaheaddjit máddin. Ferte ovddidit buriid nationála čovdosiid mat doibmet bures maddái Davvi-Norggas.

Digitála sisdoallu lea dehálaš oassi girjerádjofálaldagas, ja leat mánnga bálvalusa digitála luoikama oktavuodas. Lea stuora dárbu digitála sisdollui, ja muhtun sisdoallu gávdno dušše digitálalaččat. Leat stuorra erohusat das makkár digitála sisdoalu gielddat fáallet. Finnmárku lea leamaš mielde guvllolaš ovddidanproševttas man boađusin šattai “Bibliotek24”. Bibliotek24 hálddaša ja gávppaša digitála sisdoallobálvalusaid šiehtadusaid, ja geahpeda digitála sisdoalu oastima báikkálaččat, muhto gieldda resurssat dat mearridit mii fállujuvo. Nationála málle oktasaš gaskkustančovdosa várás lea boađi, ja mihttomearrin lea addit «oktasaš beassama digitála girjerádjui.”

Finnmárkkus lea oktasaš regionála girjerádjobálvalus ja ovttasbargu e-girjjiid ja jietnagirjjiid oastimis ja gaskkusteamis.

Finnmárkkku girjerájuin lea lagas gulahallan ja fágalaš searvevuhta. Fylkkagirjerádjui lágida čoahkkimiid dán suorggis ja lea stuora beroštupmi ja ángiruššan ovddidit fylkka girjerájuid. Fylkkagirjerádjui lea álggahan ja čađahan mánnga prošeavtta, ovdamearkka dihtii gaskkusteamii ja ovttasbarggu hárrái, ruhtaduvvon olggobealde ruđaiguin, eanaš Nationálagirjerájus.

Finnmárkkku girjerájuin lea buorre vásáhus ovddidanprošeavttaid ovttasbargguin, ja girječálliidturnea ja sullasaš doaimmaid ovttastahttimis eahpeformálalaš, geavatlaš ja beaktilis vuogi mielde.

Gielddaid gaskkas lea unnán formála girjerádjofágalaš ovttasbargu. Leat unnán gielddat mat ovddidit bálvalusaid ovttas dahje geavahit resurssaid ovttas, ja ii oktage juogat láhkageatnegahttojuvvon gelbbolašvuodagáibádusa.

Doaivvaáigumuš: Buorit girjerájut leat mielde dagaheamen buori eallima Finnmárkkus

Girjerájuin lea stuorra vejolašvuhta leat mielde váikkuheamen báikkálaš ovddideapmái. Dattetge lea hástalus Finnmárkku gielddaide ollašuttit buot daid bargamušaid mat leat čilgejuvvon lága ulbmilparagráfas, álbmotgirjerájuid vátna resurssaid geažil.

Nannen dihte girjerájuid rolla ja olahan dihte lága gáibádusaid, de fertejit girjerádjo-eaiggádat dahkat dihtomielalaš vuoruheami. Girjerádjobálvalus ferte čadnojuvot daid hástalusaid ja ollislaš ángiruššamii maid eaiggát lea meroštan. Girjerádjo-hoavdda rolla ja ovddasvástádus girjerádjobálvalusain ferte maid čielggaduvvot ja nannejuvvot.

Vai Finnmárkku girjerájut sáhttet leat oassin nationála vuogádagas, de dárbbášat ođđa nationála čovdosiid dálá hástalusaid mat gusket fysalaš gáiddusluoikamii ja digitála sisdollui.

Hástalusat gáiddusluoikama hárrái gaskal girjerájuid ferte nationála dássái loktejuvot. Lea dárbu ságastallat ja gávdnat ođđa čovdosiid bisuhan dihte nationála girjerádjovuogádaga, ja sihkkarastit ahte luoikkaheaddjit davvin ožžot seamma fáraldaga go máddin.

Girjerájut, mat galget dahkat girjjálašvuoda ja eará mediaid nuvtá olámuddui álbmogii, fertejit beassat oastit ja luoikkahit sihke fysalaš ja digitála hámis. Girjerájut fertejit oažžut vejolašvuoda oastit fágagirjjálašvuoda buot hámiid, ja sis ferte leat ceavzilis čoavddus jietnagirjjiid ja e-girjjiid luoikama várás.

Bibliotek24 ulbmil lea čohkket, nannet ja beavttálmahttit girjerájuid digitála sisdoallobálvalusaid sihkkarastin dihtii seammalágan beasatlašvuoda Norgga ássiide ja buoret eavttuid girjerájuid. Dat dahká álkibun oastit digitála sisdoalu, muhto dattetge leat báikkálaš resurssat mat mearridit fálaldaga.

Guvllolaš dásseapmi ja doarjja digitála sisdoalu oastimii lea mielde dagahit dásseapput fálaldagaid Finnmárkku gielddain, muhto nationála koordineren sihkkarastášii seammalágan vuolggasaji bálvalusaid fidnemis, ja seammalágan šiehtadusaid mat dagahit vejolažžan oktasaš digitála infrastruktuurra buot ássiide miehtá riikka.

Ferte leat vejolaš girjerájuid Finnmárkkus fállat seamma bálvalusaid go riikkas muđui, ja sorjá das ahte stáhta láchčá dili digitála bálvalusaid dásseapmái.

Lea dárbu nannet deaivvadanbáikkiid ja doaimmaid Finnmárkku báikegottiin. Daga hit oadjebas ja fáttmasteaddji deaivvadanbáikki girjerájus sáhtta veahkehit ássiid loaktit ja oččodit searvevuoda ja ovddidit ovttaidahttima.

Girjerádju galgá leat arena almmolaš sagastallama ja digaštallama várás, mii merkkáša dialoga ja sagastallan servodaga ja politihkka hárrái mii sáhtta oččodit beroštumi ja buoret válgasearvama. Almmolaš sagastallamat girjerájus sáhttet dagahit ahte olbmot buktet cealkámušaid njuolga báikkálaš politihkkáriidda báikegotti buoridaemi ja rievdadeami hárrái.

Finnmárku dárbbáša fágagelbbolašvuoda ja máhttádan bargiid. Girjerájut sáhttet buorebut veahkehit oahpahit álbmoga. Girjerádju sáhtta fállat sihke fysalaš ja digitála fágagirjjálašvuhtii beasatlašvuoda, ja doaimmat báikin go studeanttat sáhttet leat. Buot girjerájut sáhttet váikkuhit eallinagi oahppamii, muhto ferte leat ovttasbargu ja vásáhuslonohallan girjerájusšlájaid ja hálddašanguovlluid gaskka. Skuvlagirjerájut, UA-suorggi fágagirjerájut, álbmotgirjerájut ja fylkkagirjerájut ferjet ráhkadit ođđa ovttasbarganstruktuvrraid Finnmárkkus.

Lea stuorra vejolašvuota buorebut ávkkástallat resurssaiguin, mii sáhtta dagahit ahte eanet ássit sáhttet čađahit gáiddusoahpu. Dušše dat ahte oažžut fágagirjjálašvuoda álbmotgirjerájuid gos studeanttat orrot, sáhtta leat mearrideaddjin láchčimis gáiddusohppui dili báikegottiin. Danne lea dárbbáša ahte álbmotgirjerájut maid ožžot vuoigatvuodaid oastit ja fállat oahppogirjiid.

Galgá leat geasuheaddjin leat oahppin Finnmárkkus! Skuvlagirjerádju galgá leat buorre báiki, fáttmasteaddji, oadjebas deaivvadanbáiki ja oahppoarena. Finnmárku ohppiin galgá leat seamma buorre vejolašvuota oažžut buori skuvlagirjeráju mii lea vuođđuduvvon skuvlagirjerádjoaplánaide skuvlaeaiggáda bealis. Skuvlagirjerádju galgá leat ovttaiduhhton oassin skuvlla pedagogalaš doaimmas ja nannet ohppiid vejolašvuodaid ollašuttit skuvlla, hálddašit bargoeallima ja astoáiggi, ja searvat árrjalaččat demokratiijii. Girjjálašvuoda, digaštallama ja ságastallama bokte galgá ohppiid identitehta ja báikkálaš gullelašvuota nannejuvvot skuvlagirjeráju čoahkkimiin.

Viššalis gaskkusteapmi girjerájuid čoakkáldagaid hárrái váikkuha luokama lassáneapmái. Viššalis gaskkusteapmi ges gáibida resurssaid ja gelbbolašvuoda.

Lea dehálaš ahte sámi ja kvena/norggasuoma girjjálašvuoda- ja kulturgaskkusteapmi lea oidnosis Finnmárkku girjerájuin.

Buorit girjerádjobálvalusat gáibidit ahte bargiin lea ođasmahttojuvvon gelbbolašvuhta ja máhttu. Go jo girjerádjobálvalusat leat nu girjái, de gáibiduvvo gelbbolašvuhta mánga suorggis, nugo gaskkusteamis, digitaliseremis, márkanastimis, girjjálašvuodamáhtolašvuodas, gulahallamis, lágideamis, áššemeannudeamis ja ekonomijas. Dat lea hui gáibidahtti go vuhtiiváldá man unnán resurssat juohke girjerájus lea.

Fylkkagirjerájus galgá ain leat mearkkašahtti rolla fierpmádathuksejeddjin ja gelbbolašvuoda ovddideaddjin Finnmárkku girjerádjosuorggis, sihkkarastin dihtii ahte suorggi bargiin lea ođasmahttojuvvon máhttu ja rámmaeavttut ovddideami várás Finnmárkku álbmogii buorrin.

Vásáhusaid vuodul diehtit ahte ovttasbargu sáhtta addit positiivvaláš beavttuid nugo buoret bálvalusaid ja resurssaid geavaheami. Finnmárkku girjerájuin lea ovttasbargu, muhto soaitá leat vejolaš oažžut eanet ovttasbargovugiid, gielddarájaid ja hálddašandásiid rastá. Demográfalaš ovdáneapmi, rekrutterenhástalusat ja ođđa gealbogáibádusat buktet oppalaš hástalusaid Finnmárkui, nu maiddá girjerádjosuorgái. Evttohuvo ahte plánaáigodagas árvoštallojuvvojit ođđa ovttasbargokonstellašuvnnat, geahčalanprošeaktan gávdnan dihtii ođđa málliid buriid girjerádjofálaldagaide fylkkas.

Hástalusaid vuodul mat leat čilgejuvvon bajábealde ja višuvnna vuodul mii lea hábmejuvvon dán plánii, mii leat meroštan njeallje bajimus mihttomeriid oktan gullelaš strategiijaiguin mat galget leat vuodđun doaibmaprográmmii mas leat konkrehta doaibmabijut.

Mihttomearit ja strategiijat

Mánát ja nuorat leat vuoruhuvvon ulbmiljoavkun Finnmárkku girjerájuide.

MIHTTOMEARRI 1: Finnmárkku girjerájuin leat buorit rámmaeavttut

Strategiijat olahan dihte buriid rámmaeavttuid:

- 1.1 Buohkain galgá leat girjerádjoplána mas leat fáldadagat ja bálvalusat heivehuvvon báikkálaš dárbbuide
- 1.2 Gielddain galget leat girjerádjobálvalusat ja fylkkagielddas galgá skuvlagirjerádjoplána
- 1.3 Girjerájuid lánjat galget leat olámuttos dan dáfus ahte lea buorit rahpanáiggit, guovddáš sajusteapmi ja universála hápmi.
- 1.4 Girjerádju lea oidnosis ja veahkeha buori ovttasbarggus
- 1.5 Girjerádju searvá ovddidanprošeavttaide, ođđahutkamuššii ja digitaliseremii
- 1.6 Girjerádju gaskkusta áigeguovdilis mediaid ja bálvalusaid, fysalaččat ja digitálalaččat
- 1.7 Girjerádju lea oassin girjerádjofágalaš gealboovddideamis
- 1.8 Lasihit girjerájuid resurssaid fállan dihte buriid girjerádjobálvalusaid
- 1.9 Meroštallat ođđa ovttasbargovugiid Finnmárkku girjerádjobálvalusaid ovddideami olis
- 1.10 Finnmárkku fylkkagirjerádju galgá leat mielde ovddidanbarggus, fierpmádagas ja gealboovddideamis girjerájussuorggis.

MIHTTOMEARRI 2: Finnmárkku girjerájut leat buorit báikkálaš deaivvadanbáikkít

Strategiijat nannen dihtii buriid báikkálaš deaivvadanbáikkiid:

- 2.1 Girjerádju lea báiki gos beare leat, ja earáiguin gávnnadit.
- 2.2 Girjerádju lea arena almmolaš ságastallamiidda ja veahkeha lasihit demokrátalaš searvama.
- 2.3 Girjerádju ovddida ovttadahttima ja searvadahttima.
- 2.4 Girjerádju addá saji hutkkálaš searvevuhtii.
- 2.5 Girjerádju lea deaivvadanbáiki eaktodáhtolaččaid, gielddahálddahusa, báikkálaš ealáhusaid ja ássiid gaskkas.

MIHTTOMEARRI 3: Finnmárkku girjerájut gaskkustit máhtu ja oahppama

Strategiijat nannen dihte máhtu ja oahppama:

- 3.1 Girjerádju ovddida lohkan-kultuvrra ja eallinagi oahppama
- 3.2 Girjerádju váikkuha diehtogelbbolašvuhtii ja gáldokritihkkii ássiid gaskkas
- 3.3 Girjerádju gaskkusta Finnmárkku historjjá
- 3.4 Buorit girjerádjobálvalusat leat olámuttos Finnmárkku ohppiide
- 3.5 Girjerádju ovddida digitála gelbbolašvuoda ja searvama

MIHTTOMEARRI 4: Finnmárkku girjerájut gaskkustit kultuvrra ja girjjálašvuoda

Strategiijat gaskkustan dihte kultuvrra ja girjjálašvuoda

- 4.1 Girjerádju ovddida lohkanhálu
- 4.2 Girjerádju ja girjebusse oainnusmahttet guovllu girjjálašvuoda, erenoamážit sámi ja kvena
- 4.3 Girjerádju váldá oasi soabadanbarggus
- 4.4 Girjerádju gaskkusta báikkálaš kultuvrra ja Finnmárkku girjái vuoda

Girjerádjoplána čuovvoleapmi

Plána lea ráhkaduvvon lágaid, guoddevašvuoda mihttomeriid, nationála strategiijaid, nationála láidestusaid ja vuordámušaid vuodul regionála ja gieldda plánemii. Plána galgá ođasmahttojuvvot guoktenuppelot jagi áigodagas.

Galgá ráhkaduvvot doaibmaprográmma mii konkretisere plána čadaheami. Doaibmaprográmmat galget válddahallat konkrehta doaibmabijuid ja geas lea ovdasvástádus čadaheamis. Juohke ođđa doaibmaprográmmii galgá fylkkasuohkan bidjat ovdan ođđa máhttovuođu.

Finnmárkku fylkkagielda, gielddat ja eará ovttasbargooasálaččat ráhkadit doaibmaprográmmaevttohusa guovtti jahkái. Plána guoská buot hálddašandásiide. Finnmárkku fylkkadiggi galgá dohkkehit doaibmaprográmmaid.